

шно використовували дисертанти в практиці безпосереднього лінгвістичного аналізу. Це, з одного боку, традиційні методи лінгвістичної інтерпретації – описовий, зіставний, внутрішньої реконструкції, які поєднуються із структурними методами (компонентним та контекстуальним аналізом на рівні семного складу лексичних одиниць, польовим аналізом), а з другого – новітні прототипічний та лінгвокультурологічний аналіз, елементи методу семантичних примітивів, розробленого А. Вежбицькою, метод психолінгвістичного шкалування тощо.

Наукові праці, про які йшлося вище, виконані на джерельній базі найрізноманітніших словників зіставлених мов (насамперед тлумачних, фразеологічних, паремійних, асоціативних, етимологічних, синонімів, антонімів, етнолінгвістичних, міфологічних, культурологічних, енциклопедичних, перекладних тощо). Це засвідчує парадигмальний статус проведених досліджень, їх фокусування на мові як віртуальній системі знаків-символів певної культури, що, з одного боку, зумовлює етнічну свідомість, а з другого, є її продуктом.

Проте в сучасному світі з огляду на все зростаючу роль комунікації в людському суспільстві більш нагальним стає вивчення етнічної специфіки мовлення як "мови в дії", яке знаходить свої найрізноманітніші вияви в численних стандартних комунікативних ситуаціях: "Незважаючи на майже 200-річну історію лінгвістики, фахівці мають незначну інформацію про *етносспецифічні особливості комунікативних ситуацій*, про роль окремих добре відомих груп слів в організації комунікативного простору під час спонтанної комунікації" [2, с. 27]. На жаль, вітчизняній зіставній комунікативістиці тут майже немає чим пишатися (як кажуть англійці, "has nothing to boast of"), більше того, подібних досліджень на вітчизняних теренах практично не існує. З-поміж ґрунтовних розвідок росіян слід відзначити насамперед монографію проф. С. Тер-Мінасоевої [14], де зроблено вдалу спробу конфронтативного дослідження особливостей ментальності, національного характеру та мовленнєвої поведінки англійців та росіян у різноманітних комунікативних ситуаціях. Щодо українських відповідних розвідок, у 2009 р.

побачила світ монографія І. Корольова [7], де автор створює фрейм зіставного міжкультурного дослідження комунікативного акту з урахуванням використовуваних у спілкуванні стратегій і тактик, соціальних ролей адресанта й адресата, специфіки вербальних та невербальних засобів здійснення іпокуції.

У межах цієї статті ми не змогли дати вичерпну характеристику всім працям із зіставної української лінгвокультурології. Поза нашою увагою залишилися дисертаційні роботи Т. Попової [11], О. Пальчевської [9], К. Бондаренко [3], виконані в річищі викладених вище ідей.

Як видається, українська зіставна лінгвокультурологія у своїх системних та мовленнєвих іпостасях поступово набирає сили і розвою, даючи надію на те, що сучасне покоління мовознавців стане свідком її перетворення на потужну галузь науково-лінгвістичного знання, що відіграватиме надзвичайно важливу роль у практиці міжетнічного кроскультурного спілкування у світі, який на жаль (або на щастя?) невблаганно глобалізується.

1. Барабуля А.М. Конотативні компоненти лексичної семантики як параметр міжмовного зіставлення. – Дис. ... канд. філол. наук. – К., 2007; 2. Белова А.Д. Лінгвістичні перспективи і прогнози у XXI столітті // Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи. – 2006. – № 1; 3. Бондаренко К.Л. Лінгвокультурні особливості українського та англійського сленгу: Дис. ... канд. філол. наук. – Донецьк, 2007; 4. Бондаренко О. "І назвав Адам ім'я своїй жінці: Сва...": ЧОЛОВІК і ЖІНКА у дзеркалі мовних культур. – Кіровоград, 2008; 5. Вежбицька А. Язык. Культура. Познание. – М., 1977; 6. Голубовська І. Етнічні особливості мовних картин світу. – К., 2004; 7. Корольов І.Р. Комунікативна ситуація "виправдання": прагматичний та лінгвокультурний виміри. – К., 2009; 8. Манакін В. Сопоставительная лексикология. – К., 2004; 9. Пальчевська О.С. Концепт ШЛЯХ в англійській, французькій та українській мовах: Лінгвокогнітивний та етнолінгвістичний ракурси. Дис. ... канд. філол. наук. – Донецьк, 2006; 10. Письменна Ю.О. Етнічні особливості концептуалізації дійсності мовами європейського культурного ареалу: На матеріалі лексики і фразеології української, російської, англійської та італійської мов. Дис. ... канд. філол. наук. – К., 2008; 11. Попова Т.О. Психосемантика універсальних етичних концептів в етномовній картині світу. Дис. ... канд. філол. наук. – К., 2004; 12. Поталчук С.С. Семантикокогнітивна структура концепту ЧИСТИЙ в англійській та українській мовах. Дис. ... канд. філол. наук. – К., 2008; 13. Серіо П. В поисках четвертой парадигмы // Философия языка: в границах и вне границ. – Харьков, 1993. – Т. 1; 14. Тер-Мінасоева С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М., 2004.

Л. Даниленко, канд. філол. наук

НОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО ПАРЕМІЙНОГО МІНІМУМУ ЧЕСЬКОЇ МОВИ

Шляхом анкетування за методикою Г. Перм'якова досліджено сучасний паремійний мінімум чеської мови. Схарактеризовано мету експерименту та його учасників, структуру анкети, параметри оцінювання відповідей. Отримані дані порівнюються з висновками щодо паремійного мінімуму, який визначали дослідники Д. Біттнерова й Ф. Шиндлер.

Article is dedicated to the results of research of modern paremium minimum of the Czech language which were obtained via questionnaires according to G.L. Permyakov method. The objective of the experiment, the participants, the structure of questionnaire, parameters of answers assessment are described. The data obtained is compared to the conclusions as to paremium minimum defined by Czech scholars D. Bittnerova and F. Schindler.

Проблема паремійного мінімуму свого часу постала як проблема лінгводидактична при навчанні іноземним мовам. 1974 р. у Москві на VI Міжнародному конгресі фольклористів, у межах якого було проведено симпозиум із пареміології, виступив Г. Перм'яков із доповіддю "До питання про паремійний мінімум мови (на матеріалі російських народних висловів)". У доповіді йшлося про необхідність відбору паремійного матеріалу з навчальною метою (а це передбачало включення в навчальні посібники найуживаніших одиниць) та з метою створення двомовних словників. "Мінімальний набір народних висловів, – вважав Г. Перм'яков, – важливий не лише для вивчення іноземної мови, але й для розуміння рідної мови і фольклору, бо найпоширеніші мовно-фольклорні паремії виявляються такими не випадково, а з якихось дуже вагомих причин" [1, с. 150].

Учений запропонував методіку і провів два масових пареміологічних експерименти. На основі експеримен-

тів Г. Перм'яков склав два списки: 500 найуживаніших російських паремій і 75 найуживаніших російських порівняльних зворотів [1, с. 149-169]. Автор висловив припущення, що "за сумою національних паремійних мінімумів або за інтернаціональним мінімумом можна, очевидно, вивчати основні властивості всього світового паремійного фонду" [1, с. 12-213]. Здійснити таке порівняння можна було б за наявності відповідних досліджень в інших національних мовах, але їх бракувало. Тому наприкінці 80-х років минулого століття вивчення паремійного мінімуму активізувалося на матеріалі німецької, хорватської, угорської мов, а також чеської мови.

Визначення сучасного паремійного мінімуму чеської мови, над яким працювали Д. Біттнерова і Ф. Шиндлер, здійснювалося в рамках міжнародного німецько-чеського проекту "Діалог у світі людей і машин". Майже через 150 років після виходу словника Ф. Челаковського "Mudrosloví národu slovanského ve příslovích" [3] чеське суспільство одержало

новий словник, який у результаті польових досліджень і на основі методики, запропонованої Г. Перм'яковим, презентував сучасний репертуар чеських прислів'їв [2].

Отже, чеський пареміологічний ренесанс сягає зовсім недавнього минулого – кінця ХХ ст. Для емпіричного дослідження Д. Біттнерова і Ф. Шиндлер розробили анкету, фундамент якої становила збірка Ф. Челаковського. Звернення до класики чеської пареміології було не випадковим. Автори, крім визначення паремійного мінімуму, мали на меті ще й одержати відповідь на запитання, наскільки прислів'я інших слов'янських народів, які Ф. Челаковський залучив до свого словника в середині ХІХ ст., були освоєні чеським народом упродовж майже 150 років і чи справдилася романтична мрія Ф. Челаковського про слов'янську проverbsальну єдність.

Анкету осучаснювали неопубліковані матеріали Й. Спілки, що репрезентували узус 50–70-х років ХХ ст., Д. Біттнерової (з 80-х років) і опубліковані матеріали Ф. Шиндлера. Складений список налічував 10 991 прислів'їв. За інструкцією респондент викреслював прислів'я, яке не знав.

Як відомо, анкетування є одним із найскладніших видів соціально-психологічного спілкування. За допомогою регіональних музеїв і з використанням особистих контактів автори експерименту поширили лише 30 анкет. Учасники експерименту заповнили 22. Але з них не можна було залишити для опрацювання, бо вони містили лише часткові відповіді. Таким чином, на основі списку з 10 991 одиниць 19 респондентів виявили свою обізнаність із чеськими прислів'ями. Завдяки виконанню ними нелегкого завдання автори експерименту Д. Біттнерова й Ф. Шиндлер визначили, що сучасний паремійний мінімум чеської мови становить 5 738 одиниць. Така методика, а відтак і результат, видаються нам мало переконливими. Анкета Д. Біттнерової і Ф. Шиндлера включала майже 11 000 прислів'їв на 250 сторінках. Читання такого величезного списку є доволі втомливим й одноманітним, вимагає чималого терпіння і бажання. При такому завданні увага інформантів, їхня зацікавленість роботою швидко знижуються, і це неминуче позначається на результатах опитування. Продуктивніше було б, якби анкета включала меншу кількість одиниць, але більшу кількість інформантів.

Д. Біттнерова і Ф. Шиндлер назвали своє дослідження паремійного мінімуму чеської мови першим етапом великого проекту. Майже через 15 років після виходу їхньої праці ми спробували верифікувати представлені ними емпіричні дані. Наш лінгвістичний експеримент полягав у тому, щоб шляхом анкетування з'ясувати паремійний мінімум сучасної чеської мови і порівняти отримані дані з даними, отриманими Д. Біттнеровою та Ф. Шиндлером, аби виявити тенденції знання і ставлення до паремійного фонду. Ми визнаємо таке порівняння відносним, оскільки воно ґрунтується на застосуванні різної методики, кількості інформантів і списку паремій. Однак із метою умовного порівняння ми повторили в анкеті ті питання, що стосувалися соціологічних факторів, – вік, стать, місце проживання (місто/село), освіта. На відміну від колег, ми застосували методику незавершених речень, запропонувавши список прислів'їв, який налічував 100 одиниць. В експерименті взяло участь 112 осіб.

Мета нашого дослідження включала кілька складників:

1) пареміографічний – зібрання вибраних прислів'їв, визначення ступеня їх знання інформантами та (не)зарахування до паремійного мінімуму чеської мови;

2) лінгвопрагматичний – аналіз співвідношення форм "узусне – трансформоване" прислів'я, визначення статусу трансформованого прислів'я з погляду теорії комунікації;

3) соціолінгвістичний – аналіз впливу різних факторів (вік, освіта тощо) на знання прислів'їв.

Наша анкета складалася з двох частин. Перша частина містила мовний матеріал – це список прислів'їв у неповному, скороченому викладі. Завданням інформантів було дописати закінчення і тим самим засвідчити знання запропонованих прислів'їв.

Друга частина містила необхідні соціологічні відомості про інформантів: вік, стать, освіта – середня школа, гімназія, професійне училище, вища школа, місце проживання до вісімнадцяти років і сьогодні, професія, джерело знання прислів'їв – від рідних, зі школи, із книг, медіа, свій варіант відповіді. Крім того, ми просили інформанта зазначити, які прислів'я він найчастіше вживає, в якій ситуації, хто з його оточення використовує прислів'я, які він знає нові або трансформовані відомі прислів'я.

Джерелом для складання списку прислів'їв нам послужила вже згадувана збірка Д. Біттнерової і Ф. Шиндлера. Оскільки ми планували включити в список 100 одиниць, їх відбір цілком ґрунтувався на нашій дослідницькій інтуїції. Робоча гіпотеза полягала в тому, що на шкалі якісних ознак "я знаю – я не знаю прислів'я" кожне з них має свій кількісний показник. Верифікація цього положення полягала в залученні до списку як тих паремій, частотність яких була для нас очевидною, так і менш поширених. Зокрема, ми включили до анкети прислів'я *Čím dále v les, tím více dřev*, яке у своєму словнику Ф. Челаковський позначив ремаркою "č. – чеське", а насправді переклав його зі збірки В. Дая: *Чем дальше в лес, тем больше дров* [3, с. 383]. Експеримент мав засвідчити, якою мірою ця паремія чеською мовою засвоїлася. Ми включили до списку також такі одиниці, які, на нашу думку, могли дати цікаві варіанти, містили архаїчні компоненти та ін. (напр., *Haléř k haléř, a ze dvanácti bude groš, Kam šlápne bolševik, tam sto let tráva neroste*). Зрештою, ми взяли до уваги висновок, до якого прийшов Ф. Шиндлер: вибір конкретних прислів'їв не впливає на соціолінгвістичні результати. Усі прислів'я в анкеті були розташовані за алфавітом.

Характеристика інформантів. На відміну від Д. Біттнерової і Ф. Шиндлера, які вважали, що найкраще знають прислів'я особи, старші п'ятдесяти років, а тому намагалися залучити до експерименту саме цю вікову категорію, ми не ставили жодних вікових обмежень.

Із 130 розповсюджених анкет ми одержали 112 заповнених. На жаль, 3 анкети довелося вилучити з опрацювання: 2 анкети були заповнені наполовину, 1 – іноземцем, який до 18 років проживав за межами Чеської Республіки. Таким чином, ми оцінювали 109 анкет.

На основі опрацьованих анкет ми можемо надати про учасників таку інформацію. Середній вік інформантів становить 30,17 років. Найстаршому з них – 83 роки, а трьом наймолодшим – 13 років. Два інформанти досягли віку 76 років, по одному – відповідно 70, 74, 78 років. В експерименті взяли участь 70 жінок і 37 чоловіків. Важливим для нас був показник територіальної репрезентації інформантів. Вони представлені в такій пропорції: 38 учасників із Моравії, 74 – з Чехії. За показником "освіта" інформанти поділилися так: середня школа (zš) – 21; гімназія (g) – 39, професійне училище (su) – 5, вища школа (vš) – 42. У чотирьох анкетах цей параметр не значився. Соціологічні дані подаємо в таблиці:

Вікова група	Кількість	Відсоток
13 років	3	2,6 %
15-30 років	67	61,5 %
31-45 років	16	14,8 %
46-60 років	11	10,1 %
> 60 років	9	8,4 %
Без зазначення віку	3	2,6 %
Разом	109	100,0 %

Стать		
Жінки	70	65,4 %
Чоловіки	37	34,6 %
Без зазначення статі	2	
Разом	109	100,0 %

Оцінювання відповідей. Нами було опрацьовано 10900 відповідей. Правильною версією того чи іншого прислів'я ми вважали ту одиницю, яка відповідала узусу, тобто такому варіанту, який має найбільшу частотність вживання в якійсь певній формі. Прислів'я, в яких інформанти переставляли компоненти, або вживали граматичні, синонімічні форми, ми кваліфікували як тотожні одиниці, напр.: *Co není v hlavě, musí být v nohách // v nohou; Ani kuře zadarmo nehraje // Ani kuře nehraje zadarmo // Ani kuře nadarmo nehraje; Bez práce nejsou koláče // Bez práce nejsou žádný koláče; Co můžeš udělat dnes, neodkládej na zítřek // na zítra; Co oko nevidí, srdce nebolí // neželí; Co se v mládí naučíš, ve stáří jako když najdeš // ve stáří jako bys našel; Darovanému koni na zuby nekoukej // nehleď* і под.

Звернімося тепер до аналізу результатів нашого лінгвістичного експерименту. Визначення паремійного мінімуму передбачає встановлення ступеня актуального знання прислів'їв. При оцінюванні відповідності прислів'я, дописаного інформантом, усталеному (або загальномовному, традиційному) варіанту ми фіксували також усі трансформації та їх частотність у межах конкретної одиниці за віковими групами. Критерій, який визначає межу для включення прислів'я до паремійного мінімуму, є величиною відносною. Так, формуючи список з 500 приказкових висловів, що склали паремійний мінімум російської мови, Г. Перм'яков установив межу понад 90% [1, с. 154]. Для Д. Бітнерової і Ф. Шиндлера підставою для віднесення прислів'я до паремійного мінімуму чеської мови було знання понад 95% досліджуваних одиниць хоча б в одній віковій групі інформантів. Щоб уможливити процедуру порівняння наших результатів і результатів Д. Бітнерової і Ф. Шиндлера, ми також орієнтуємося на межу 95%.

Для прикладу нижче наводимо зразок прислів'я під номером 56 – *Kocour není doma, myši mají prě*. Прислів'я наводиться в усиченій формі, як в анкеті. Далі подаємо узуальний варіант прислів'я. Нижче за знаком рівності (=) слідує кількість варіантів відповідей у кожній віковій групі: а) формальні або лексико-граматичні (зміна порядку слів, граматичні словоформи, синонімічні компоненти); б) інший образ; с) довільний варіант; д) заперечення; е) еліпсис або розширення усталеного варіанту. У кожного прислів'я можуть бути свої різновиди варіантів. Отже, звернімося до матеріалу:

56. *Kocour není doma,*

Узуальний варіант: *Kocour není doma, myši mají prě* :

13 років = 1

15-30 років = 41

31-45 років = 12

46-60 років = 5

> 60 років = 8

Без зазначення віку = 3

Разом: 70

а) формальні варіанти:

13 років: *Kocour není doma, a myši mají mejdan* = 1

20 років: *Kocour není doma, a myši mají ples* = 1

60 років: *Kocour není doma, a myši mají hej* = 1

33 роки: *Kocour není doma, a myši mají bál (prě)* = 1

20 років: *Kocour není doma, myši mají svátek* = 1

21 рік: *Kocour není doma, myši mají raj* = 1

б) інший образ:

Kocour není doma, kočky mají prě = 4

с) довільний варіант:

25 років: *Kocour není doma, je venku* = 1

16 років: *Kocour není doma, pes ano* = 1

Описана методика дозволила нам сформувати сучасний паремійний мінімум чеської мови. Із 100 досліджуваних прислів'їв і приказок у паремійний мінімум увійшло 29 одиниць, рівень знання яких інформантами становив понад 95%.

Порівняльна таблиця паремійних мінімумів за даними двох досліджень

№ п/п	Наш експеримент		Експеримент Д. Бітнерової, Ф. Шиндлера	
	Прислів'я і приказки	Відсоток	Прислів'я і приказки	Відсоток
1.	<i>Bez práce nejsou koláče.</i>	100 %	<i>Bez práce nejsou koláče.</i>	100 %
2.	<i>Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.</i>	100 %	<i>Jak si usteleš, tak si lehneš.</i>	100 %
3.	<i>Dvakrát měř, jednou řež.</i>	100 %	<i>Pro dobrotu na žebrotu.</i>	100 %
4.	<i>Jablko nepadá daleko od stromu.</i>	100 %	<i>Co Čech, to muzikant.</i>	100 %
5.	<i>Lež má krátké nohy.</i>	100 %	<i>Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.</i>	99,7 %
6.	<i>Pes, který štěká, nekouše.</i>	100 %	<i>Komu se nelení, tomu se zelení.</i>	99,7 %
7.	<i>V nouzi poznáš přítele.</i>	99,0 %	<i>Komu není rady, tomu není pomoci.</i>	99,6%
8.	<i>Pro dobrotu na žebrotu.</i>	99,0 %	<i>Práce kvapná, málo platná.</i>	99,6%
9.	<i>Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.</i>	99,0 %	<i>Láska hory přenáší</i>	99,6%
10.	<i>Kdo šetří, má za tři.</i>	99,0 %	<i>Všude dobře, doma nejlip.</i>	99,6%
11.	<i>Šaty dělají člověka.</i>	99,0 %	<i>Pozdě bycha honit.</i>	
12.	<i>Tichá voda břehy mele.</i>	99,0 %	<i>Lehce nabyt, lehce pozbyl.</i>	99,6%
13.	<i>Komu není rady, tomu není pomoci.</i>	98,1 %	<i>Padla kosa na kamen.</i>	99,6%
14.	<i>Všude dobře, doma nejlip.</i>	98,1 %	<i>Stará láska nerezaví.</i>	99,6%
15.	<i>Lehce nabyt, lehce pozbyl.</i>	98,1 %	<i>Dvakrát měř, jednou řež.</i>	99,4 %
16.	<i>Kdo se směje naposled, ten se směje nejlip.</i>	98,1 %	<i>Ranní ptáče dál doskáče.</i>	99,4%
17.	<i>Neříkej hop, dokud nepřeskočíš.</i>	98,1 %	<i>S poctivostí nejdál dojdeš.</i>	99,2%
18.	<i>Darovanému koni na zuby nehleď.</i>	98,1 %	<i>Co se v mládí naučíš, ve stáří jako když najdeš.</i>	99,2 %
19.	<i>Kdo pozdě chodí, sám sobě škodí.</i>	98,1 %	<i>Kdo šetří, má za tři.</i>	99,2 %
20.	<i>Komu se nelení, tomu se zelení.</i>	97,2 %	<i>Pro jedno kvítí slunce nesvítil.</i>	99,2 %
21.	<i>Práce kvapná, málo platná.</i>	97,2 %	<i>Jablko nepadá daleko od stromu.</i>	99,1%
22.	<i>Pýcha předchází pád.</i>	96,3 %	<i>Není všechno zlato, co se třpytí.</i>	99,1%
23.	<i>Každý svého štěstí strůjcem.</i>	96,3 %	<i>Kdo dřív přijde, ten dřív mele.</i>	98,8 %
24.	<i>Kdo dřív přijde, ten dřív mele.</i>	96,3 %	<i>Kdo chce kam, pomozme mu tam.</i>	98,8 %
25.	<i>Lepší vrabec v hrsti, než holub na střeše.</i>	96,3 %	<i>Sejde z očí, sejde z mysli.</i>	98,8 %
26.	<i>Vrána k vráně sedá.</i>	96,3 %	<i>Jak k jídlu, tak k dílu.</i>	98,8%
27.	<i>Žádný učený z nebe nespadl.</i>	96,3 %	<i>Dočkej času jako husa klasu.</i>	
28.	<i>Pod svícem bývá tma.</i>	95,4 %	<i>Co na srdci, to na jazyku.</i>	98,7 %
29.	<i>S poctivostí nejdál dojdeš.</i>	95,4 %	<i>Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.</i>	98,7 %

Найбільшу кількість варіантів у нашому дослідженні мало прислів'я, яке не одержало жодного голосу на підтримку традиційного варіанту: *Haléř k haléři, a ze dvanácti bude groš*. Одним із пояснень цього факту може бути наявність у його складі назви архаїчної реалії *groš* (від лат. *grossus* – "товста монета") – монети, що в Середні віки була срібною валютою, а в XVII-XIX ст. – зовсім дрібною платіжною одиницею, пор. її оцінні ознаки: *bídny, žebrácký, hladový, těžce vydělaný, poslední groš, pár grošů* [4, s.552]. Наші інформанти в основному правильно оцінили смисл вислову, що полягав в ідеї економного ставлення до грошей, і запропонували такі продовження прислів'я: *Haléř k haléři, a koruna ke koruně // korunka ke korunce = 16; Haléř k haléři, a koruna je z toho = 1; Haléř k haléři, a už mám dva = 1; Haléř k haléři, a koruna je celá = 1; Haléř k haléři, a koruna je doma = 1; Haléř k haléři, a je koruna = 1; Haléř k haléři, a je celá koruna = 1; Haléř k haléři, a koruna je hned = 1; Haléř k haléři, a truhlíčka je plná = 1; Haléř k haléři, a budeš boháč = 1; Haléř k haléři, a bude korunka // Babka k babce budou kapce = 1; Haléř k haléři, a máš korunu = 1; Haléř k haléři, a je z toho milion = 2; Haléř k haléři, a je na kravu = 1; Haléř k haléři, a prase je celé = 1.*

Варіант *Co není v hlavě, musí být v nohách* (укр. *За дурною головою і ногам нема спокою*) цікавий тим, що незалежно від віку 5 інформантів утворили контамінований вислів: *Co není v hlavě, musí být v nohách // Komu není z hůry dáno, v apatyce nekoupí* → *Co není v hlavě, v apatyce nekoupíš*.

Результати нашого анкетування засвідчили, поперше, високий ступінь варіантності паремійних одиниць. У всіх інформантів зі 100 прислів'їв 84 одиниці одержали 885 різних закінчень. По-друге, молоде покоління, не знаючи традиційного варіанту прислів'я, дописує таке його закінчення, яке не має ніякого відношення до паремії як такої, а радше є асоціативною реакцією на буквально прочитання її першої частини, пор.: *Co se doma uvaří, tak já sním* (13 let); *Jak si usteleš, tak si vyspíš* = 5 відповідей; *Boží mlýny melou mouku* (13 let); *Dobrá hospodyňka se dobře vdá* (17 let); *Jedna ovce prašívá mě včera potkala na nadraží* (16 let); *Kdo chce kam, ať jde tam* (25 let); *Kdo chce s vlky býti, musí umět výtí* (14 let); *Když se kácí les, ubírá to kyslíkové zdroje* (17 let); *Komu není z hůry dáno, tak ten má smůlu* (17 let);

Neštěstí nechodí, neštěstí se děje (17 let); *Kdo chce psa bít, ať si opatří hůl* (20 let); *Kdo šetří, má peníze* (25 let); *Kdo rychle dává, brzo nemá nic* (16 let); *Kdo rychle dává, bude brzo chudej* (16 let) та ін.

Деякі варіанти відповідей позначено довільною мовною творчістю респондентів, пор.: *Líná huba mele vodu* (17 let); *Mezi slepými vidomého nehledej* (17 let); *Neštěstí nechodí pěšky* (14 let); тим більше нас здивувала відповідь *Pečení holubi lítají do huby* 4 інформантів середнього віку (35, 34, 50 років і один без зазначення віку).

Жодного варіанта не мали 15 прислів'їв: це саме ті одиниці, що увійшли в паремійний мінімум чеської мови, а саме: *Bez práce nejsou koláče; Dvakrát měř, jednou řež; Jablko nepadá daleko od stromu; Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá; Kdo maže, ten jede. Kdo pozdě chodí, sám sobě škodí; Komu není rady, tomu není pomoci; Lež má krátké nohy; Neříkej hop, dokud nepřeskočíš; Pes, který štěká, nekouše; Pro dobrotu na žebrotu; Šaty dělají člověka; Tichá voda břehy mele; V nouzi poznáš přítele; Žádný učený z nebe nespadá*.

Аналіз цих одиниць щодо їх походження свідчить, що всі вони відзначаються ґрунтовним історичним стажем, а отже, викликає сумнів твердження Д. Біттнерової і Ф. Шиндлера, "що збірки Челаковського і Спілки є вкрай застарілими" [2, s. 297].

Загальний висновок, що випливає з нашого дослідження й дослідження Д. Біттнерової й Ф. Шиндлера, полягає в тому, що незважаючи на велику різницю в кількісному складі аналізованих паремійних одиниць (100 проти 11 000), результат виявився майже однаковим: половина прислів'їв і приказок, рівень знання яких інформантами становив понад 95%, повністю збігається.

Перспективи подальшого дослідження цієї проблеми ми вбачаємо в залученні до дослідження даних Чеського національного корпусу, що послужило б підґрунтям для порівняльного аналізу паремійних мінімумів в усному і писемному дискурсах.

1. Пермяков Г.Л. Основы структурной паремииологии. – М., 1988; 2. Биттнерова Д., Шиндлер Ф. Ческі přísloví. Soudobý stav konce 20. století. – Praha, 1997; 3. Čelakovský F.L. Mudrosloví národu slovanského ve příslovích. – Praha, 1949; 4. Slovník spisovného jazyka českého / Zpracoval lexikografický kolektiv Ústavu pro jazyk český ČSAV pod vedením Boh. Havránka. – Praha, 1971. – D. 1.

Н. Дарчук, канд. філол. наук

ДОСЛІДНИЦЬКИЙ КОРПУС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ОСНОВНІ ЗАСАДИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Запропоновано методику створення корпусу українських текстів і технологію його конструювання в режимі on-line, що допоможе ефективно й оперативно здійснювати масштабні комплексні філологічні дослідження на рівні сучасної наукометрії. Створений корпус може використовуватися як готовий продукт і як модель для конструювання аналогічних корпусів колегами з різних наукових і навчальних закладів України. Результати викладені в мережі Інтернет для загального користування на лінгвістичному порталі: www.mova.info/corpus.aspx.

The article describes the method to produce the corpus of the Ukrainian language and the technology for its on-line mode construction which enables to conduct efficient large-scale and comprehensive philological studies and research works on the level of modern sciencemetrics. The corpus can be used as final product as well as a model for construction of similar corpora by specialists from academic and education institutions of Ukraine. The project results can be found at the linguistic web-site www.mova.info/corpus.aspx for common use.

Стан лінгвістики останніх десятиліть Ю. Апресян [1] визначає метафорою "золотий вік лексикографії" через безпрецедентне зростання числа й різноманіття словників, удосконалення методики лексикографування, принципів системного опису лексики й увагу сучасної теоретичної лінгвістики до опису окремих лексем. Такий прорив у мікросвіт значення одного слова спонукає філологів до всебічного лінгвістичного "портретування", а значить інтегрального опису мови, що аж ніяк не можливо без підтримки комп'ютерної лінгвістики в цілому і корпусної зокрема.

Справді, фонетичні, просодичні, морфологічні, синтаксичні, семантичні, прагматичні, стилістичні, комунікативні, сполучуванісні властивості лексем є вивідними

безпосередньо з текстів, які були і є невичерпним джерелом для словників і граматик.

Незаперечним є й той факт, що в останні десятиліття фахівці галузей, що мають справу з комп'ютерним аналізом текстів, гостро відчують потребу в якомога більшому числі функціональних характеристик мовних одиниць для різних типів текстів. Для проведення теоретичних і прикладних (машинний переклад, аналіз і синтез мовлення, анування і реферування тексту тощо) та дидактичних досліджень спеціалісти в галузях когнітивної лінгвістики, стилістики, семасіології, функціональної граматики, словотвору не мають узагальнених даних про закономірності функціонування мовних одиниць у мові